

Suomen Akatemian julkaisuja 4/06

IMMATERIAALI- OIKEUDEN SUUNNATTU HAKU 2001–2004

Arviointiraportti

SUOMEN AKATEMIA
TIETEEN RAHOITTAJA JA ASiantuntija

IMMATERIAALI-
OIKEUDEN
SUUNNATTU
HAKU 2001–2004

Arviointiraportti

SUOMEN AKATEMIA LYHYESTI

Suomen Akatemia rahoittaa korkealaatuista tieteellistä tutkimusta, toimii tieteen ja tiedepolitiikan asiantuntijana sekä vahvistaa tieteen ja tutkimustyön asemaa. Toiminta kattaa kaikki tieteen- ja tutkimuksen alat.

Suomen Akatemian kehittämistöimien pääpaino on tutkijoiden uramahdollisuuksien monipuolisessa kehittämisessä, korkeatasoisten tutkimusympäristöjen edellytysten luomisessa ja kansainvälisten mahdollisuuksien hyödyntämisessä kaikilla tutkimuksen, tutkimusrahoituksen ja tiedepolitiikan alueilla.

Akatemialla on käytössään useita erilaisia tutkimusrahoitusmuotoja eri tarkoituksiin. Suomen Akatemian tutkimusrahoituksella edistetään kansainvälistä tutkimusyhteistyötä, sukupuolten tasa-arvoa ja rohkaistaan erityisesti tutkijanaisia hakemaan tutkimusvirkoja sekä tutkimusrahoitusta.

Suomen Akatemia rahoittaa tutkimusta vuosittain yli 240 miljoonalla eurolla. Se on noin 14 prosenttia Suomen valtion tutkimusrahoituksesta.

Akatemian rahoittamissa tutkimushankkeissa tehdään vuosittain noin 3000 tutkijatyövuotta yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa.

Akatemian rahoittama monipuolinen ja korkeatasoinen perustutkimus tuottaa uutta tietoa ja uusia osaajia. Akatemia kuuluu opetusministeriön hallinnonalaan ja saa rahoituksensa valtion budjettivaroista.

Lisää tietoa Suomen Akatemiasta on verkkosivuilla osoitteessa www.aka.fi.

Taitto PixPoint ky

ISBN 951-715-591-3 (print)

ISBN 951-715-592-1 (pdf)

Paino: Edita Prima Oy, Helsinki 2006

SISÄLLYS

Johdanto	8
2. Tausta ja tavoitteet	9
3. Tieteellinen laatu ja tutkijankoulutus	11
3.1 Tieteellinen laatu	11
3.2 Tutkijankoulutus.....	12
4. Yhteistyö ja verkottuminen sekä sovellettavuus käytännön näkökulmasta	13
4.1 Yhteistyö suunnatun haun hankkeiden kesken.....	14
4.2 Yhteistyö muiden suomalaisten tutkijoiden kanssa.....	14
4.3 Kansainvälinen yhteistyö.....	14
4.4 Yhteistyö loppukäyttäjien kanssa	14
4.5 Yhteenveto yhteistyöstä ja verkottumisesta	15
4.6 Sovellettavuus käytännön näkökulmasta	15
5. Toteutus ja tavoitteiden saavuttaminen	16
5.1 Suunnatulle haulle asetetut tavoitteet ja haun toteuttaminen	16
5.2 Moni- ja poikkitieteisyys	16
5.3 Tieteellinen ja hallinnon koordinointi	17
6. Haun tuottama lisäarvo ja vaikuttavuus	18
6.1 Tutkimustulosten hyödyntäminen	18
6.2 Vaikuttavuus	18
7. Suositukset	19
Liite	22

Kuvailulehti

Julkaisija	Suomen Akatemia	Päivämäärä	15.3.2006
Tekijä(t)	Arviointipaneeli		
Julkaisun nimi	Immateriaalioikeuden suunnattu haku 2001-2004. Arviointiraportti		
Tiivistelmä	<p>IPR-asiat eivät olleet ajankohtainen kysymys 2000-luvun alussa, mutta kuitenkin ilmassa oli selvä signaali siitä, että tutkimukseen perustuvaa tietoa tarvitaan tulevaisuudessa. Suunnatun haun toteutus sai alkunsa pitkälti talouden ja teollisuuden tarpeista sekä siitä lähtöasetelmasta, että alalla oli toistaiseksi kovin vähän tutkimusta Suomessa ja tiedon tarve oli kasvava. (Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan asettaman työryhmän selvitys immateriaalioikeuden tutkimuksen tilasta ja tasosta Suomessa, 2000.)</p> <p>Immateriaalioikeudella tarkoitetaan aineettomia oikeuksia. Immateriaalioikeuteen luetaan kuuluvaksi mm. tekijänoikeus, tavaramerkki-, toiminimi-, patentti-, hyödyllisyysmalli- ja mallioikeus. Alan tutkimus on monitieteellistä ulottuen oikeustieteistä taloustieteisiin, teknisiin tieteisiin, biotieteisiin, psykologiaan ja kansainväliseen politiikkaan. Immateriaalioikeuden kysymykset ovat keskeisiä niin innovaatioiden tuotteistamisessa, liiketoiminnallistamisessa yritystoiminnassa, kuin lääketieteessä ja teknologian kehityksessä. Vuosina 2001-2004 toteutetussa suunnatussa haussa rahoitettiin kuusi hanketta, joiden yhteissumma oli noin kaksi miljoonaa euroa. Suurin osa hankkeista keskittyi immateriaalioikeuksien oikeustieteellisiin kysymyksiin, mutta myös taloustieteellistä tutkimusta sivuttiin hankkeissa. Ohjelmalle osoitettiin koordinointi, jonka tehtävänä oli edistää hankkeiden välistä yhteistyötä.</p> <p>Arviointiryhmä toteaa raportissaan, että Suomen Akatemian Immateriaalioikeuden suunnattu haku on tavoitteidensa mukaisesti vahvistanut alan tutkimusta ja tutkijankoulutusta Suomessa. Immateriaalioikeuksien tutkimusalue on laaja ja monitieteinen ja alan merkitys on jatkuvassa kasvussa. Osin tutkimusalueen pienuuden vuoksi alan jatkokehittäminen vaatii erityistä huomiota. Suunnatun haun tutkimuksesta suuri osa oli väitöskirjavaiheeseen painottunutta. Miillä tavoin alan tutkijoiden mahdollisuudet tutkimuksen kehittämiseen ja monitieteistämiseen tulevat turvatuiksi jatkossa, kun väitöskirjan tekijät saattavat hankkeensa päätökseen?</p> <p>Suosituksena alan jatkokehittämiselle arviointiryhmä esittää: yliopistoja mahdollisuuksien mukaan suuntaamaan rahoitusta alan tutkimukseen ja osoittamaan sille virkoja; selvittämään mahdollisuuksia lahjoitusvirkoihin; alan tutkimuksen sisällyttämistä relevantteihin tutkijakouluihin; monialaisten useiden rahoittajien tukemien yhteishankkeiden muodostamista; opetusministeriöitä harkitsemaan tulevaisuudessa kansainvälistä tieteenala-arviointia monitieteisen immateriaalioikeuden tutkimus- ja opetusalaista Suomessa toteutettavaksi yhteistyössä kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa.</p>		
Asiasanat	Immateriaalioikeus, IPR-asiat, oikeus- ja taloustieteet, suunnattu haku		
Julkaisusarjan nimi ja numero	4/06		
ISSN	0358-9153		
ISBN	Painetulle kirjalle annettu tunnus 951-715-591-3	Pdf-versiolle annettu tunnus 951-715-592-1	
Sivumäärä	23		
Julkaisun jakaja	Suomen Akatemia, PL 99, 00501 Helsinki		
Julkaisun kustantaja	Suomen Akatemia		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima, 2006		
Muut tiedot	www.aka.fi/julkaisut		

Description

Publisher	Academy of Finland	Date	15 March, 2006
Author(s)	Panel		
Title	Targeted call for intellectual property rights 2001-2004. Evaluation report		
Abstract	<p>IPR issues were not topical in early 2000 but there was, however, a clear signal of future needs for research-based knowledge. The targeted call was partly initiated by the needs of the economy and industry, partly by the fact that Finnish research in the field so far was very scarce, and the need for knowledge was increasing. (Report by the working group investigating the state and level of research into intellectual property rights in Finland, appointed by the Research Council for Culture and Society, 2000.)</p> <p>The term intellectual property rights refers to intangible property such as copyright, trademark rights, rights to a commercial name, patent rights, utility model rights and design copyright. Research in the field is multidisciplinary, ranging from law to economics, engineering, biosciences, psychology and international politics. Intellectual property rights issues are of key importance in commercialisation and business as well as in medical and technological development. Within the targeted call, carried out 2001-2004, funding was granted to six projects, the total sum amounting to about two million euros. Most of the projects focused on legal issues of intellectual property rights, but economic research was also involved. The programme was appointed coordination, the task of which was to promote cooperation between the projects.</p> <p>The evaluation group stated in its report that the Academy of Finland targeted call on intellectual property rights has, according to the objectives set for it, strengthened Finnish research and researcher training in the field. The research field of intellectual property rights is broad-ranging and multidisciplinary, and its importance continues to increase. However, since the discipline is small in Finland, the further development of the field requires special attention. Most of the research done within the targeted call took place at the PhD thesis stage. How will the opportunities of the field and of researchers to develop and diversify research be secured after the PhD students have completed their projects?</p> <p>Recommendations submitted by the evaluation group for further development of the field include: universities should, as far as possible, target funding to research in the field and allocate posts for this; establishment of endowed positions should be investigated; possible integration of research into relevant doctoral programmes should be investigated; setting up of multidisciplinary joint projects supported by several funding bodies should be developed; the Ministry of Education should consider the launching of an international discipline assessment of Finnish research and teaching within intellectual property rights in cooperation with the Ministry of Trade and Industry.</p>		
Key words	Intellectual property rights, IPR issues, law and economics, targeted call		
Name and number of series	Publication of the Academy of Finland		
ISSN	0358-9153		
ISBN	Print 951-715-591-3	Pdf 951-715-592-1	
Number of pages	23		
Distributed by	Academy of Finland, POB 99, FI-00501 Helsinki, viestinta@aka.fi		
Published by	Academy of Finland		
Place and date of printing	Edita Prima, 2006		
Other information	www.aka.fi/publications		

I JOHDANTO

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta toteutti immateriaalioikeuden suunnatun haun vuosina 2001–2004. Suunnattu haku on tutkimusohjelman kaltainen, mutta tavoitteiltaan, sisällöltään ja rahoitukseltaan sekä hallinnoltaan tätä suppeampi rahoitusmuoto. Toimikunta määritteli haun tavoitteet käyttäen taustana tutkivasta työpajasta saatua palautetta sekä asettamansa työryhmän laatimaa laajaa selvitystä alan tutkimuksen tilasta ja kehittämistarpeista.

Suomen Akatemian käytäntönä on arvioida rahoittamiaan tutkimusohjelmia ja suunnattuja hakuja. Arvioinnilla pyritään saamaan palautetta tavoitteiden toteutumisesta ja onnistumisesta uuden tiedon tuottamisessa sekä ohjelman aikaansaamasta lisäarvosta esimerkiksi tutkimuksen vaikuttavuuden näkökulmasta.

Suunnatun haun loppuarviointia varten asetettiin 1.9.2005 arviointiryhmä, jonka tehtävänä oli

- 1) arvioida suunnatun haun toiminta ja tulokset
 - haun tavoitteiden toteutuminen
 - haun tuottama lisäarvo ja vaikuttavuus
 - koordinaatiotoiminta ja tulokset suhteessa resursseihin
- 2) antaa suosituksia perusteluineen.

Arviointiryhmän jäseninä toimivat:
puheenjohtajana
professori Anne Kovalainen,
kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta,
varapuheenjohtajana
professori Kyösti Pekonen,
kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta,
professori Timo Jääskeläinen,

luonnontieteiden ja tekniikan tutkimuksen toimikunta ja Arviointiryhmän asiantuntijana toimi hallitusneuvos Marja-Leena Rinkineva kauppa- ja teollisuusministeriöstä.

Arviointiryhmä kutsui lokakuussa kokoukseensa kuultavaksi Professori Terttu Utraisen, joka toimi immateriaalioikeuden tutkimuksen tilaa ja tasoa selvittäneen työryhmän sekä suunnatun haun rahoitusta valmistelleen työryhmän puheenjohtajana. Arviointiryhmän sihteerinä toimi tiedeasiantuntija Tiina Forsman kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnasta.

Arviointiryhmällä oli käytettävissään immateriaalioikeuden tutkimuksen tilaa ja kehittämistarpeita koskeva selvitys sekä suunnatussa haussa rahoitetujen hankkeiden antamat loppuraportit. Arviointiryhmän jäsenet osallistuivat myös immateriaalioikeuden suunnatun haun loppuseminaarin, joka järjestettiin Suomen Akatemiassa 27.10.2005. Työryhmä kokoontui arviointiaikana kolme kertaa ja työskenteli kokousten väliaikana sähköpostitse ja puhelimitse. Arviointiraportti luovutettiin kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnalle 30.12.2005.

Helsingissä 30. joulukuuta 2005

Professori Anne Kovalainen, puheenjohtaja

Professori Timo Jääskeläinen

Professori Kyösti Pekonen

Tiedeasiantuntija Tiina Forsman, sihteeri

2 TAUSTAT JA TAVOITTEET

Immateriaalioikeudella tarkoitetaan aineettomia oikeuksia. Immateriaalioikeuteen luetaan kuuluvaksi mm. tekijänoikeus, tavaramerkki-, toiminimi-, patentti-, hyödyllisyysmalli- ja mallioikeus. Alan tutkimus on monitieteellistä ulottuen oikeustieteistä taloustieteisiin, tekniisiin tieteisiin, biotieteisiin, psykologiaan ja kansainväliseen politiikkaan.

Immateriaalioikeuksien (IPR) suojaamisjärjestelmän tavoitteena on antaa toimivat puitteet luovan työn tekijöille sekä tuottajille, levittäjille, tunnusmerkien haltijoille ja kuluttajille. Järjestelmä on perustunut kansainväliseen yhteistyöhön ja harmonisointiin. Suojajärjestelmien perusta, hallinnointi ja toimeenpano on kuitenkin perustunut kansalliseen lainsäädäntöön. Näin on pyritty ottamaan huomioon kansalliset kulttuuri-erot.

Aineettomien oikeuksien toimintaympäristö on ratkaisevasti muuttunut suhteellisen lyhyessä ajassa. Kansainvälisen kaupan vapautuminen on luonut tilanteen, jossa aineettomiin oikeuksiin liittyvät taloudelliset arvot ovat nousseet huomattavasti. Tekninen kehitys on samalla luonut uudenlaisia ongelmia ja mullistanut tietojenhallinta- ja siirtojärjestelmät. Muutoksia toimintaympäristöissä, joissa aineettomia oikeuksia tuotetaan ja käsitellään, tapahtuu koko ajan.

Suojajärjestelmät ovat kuitenkin myös pyrkineet kansainvälistymään. Tästä mainittakoon esimerkkeinä Euroopan patenttijärjestelmä, WTO:n perustaminen ja aineettomia oikeuksia koskeva TRIPS-sopimus sekä Euroopan unionin aktiivisuus immateriaalioikeuksia koskevan lainsäädännön kehittämisessä. IPR-alan perinteinen kansainvälisyys on saanut viimeaikoina aivan uudet mittasuhteet, mikä tulisi ottaa huomioon

immateriaalioikeuden tutkimuksessa. Aiempi hyvin tiivis pohjoismainen IPR-lainsäädäntöyhteistyö on väistynyt EULainsäädännön tieltä. Tilanne on muuttunut myös Suomen teknologisen kehityksen edettyä eräillä sektoreilla alan kansainväliseen kärkeen. Tämä asettaa erityisesti soveltavan tutkimuksen uudentyyppisten haasteiden eteen.

Muuttuvassa tilanteessa lainsäädännöllisiä vaihtoehtoja on jouduttu pohtimaan entistä useammin EU:n ja koko maailman tasolla. Tällainen on tilanne esimerkiksi useissa Internetiin ja sähköiseen kauppaan liittyvissä immateriaalioikeudellisissa kysymyksissä.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan asettama työryhmä selvitti immateriaalioikeuden tutkimuksen tilaa ja kehittämistarpeita Suomessa vuonna 2000. Selvityksen mukaan alan tutkimuksen tila Suomessa oli heikko. Työryhmä teki kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnalle esityksen suunnatun haun toteuttamiseksi alan tutkimuksen vahvistamiseksi. Suomen Akatemian hallitus päätti toimikunnan esityksestä suunnatun haun toteuttamisesta vuosina 2001–2004.

Selvitys immateriaalioikeuden tilasta ja tasosta Suomessa ja Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan asettama työryhmä toteavat muistioissaan alan kehittämistarpeista seuraavasti:

» *Immateriaalioikeuden tutkimus ja opetus on ollut Suomessa vähäistä ja koordinoimatonta. Väitöskirjoja on viiden vuosikymmenen aikana ilmestynyt vain viisi. Alan monografioitakaan ei ole paljoa, ja immateriaalioikeuden tutkimukseen ja asiantuntemukseen on jäänyt paikkoja katvealueita. Immateriaalioikeuden*

opetusvirkoja ei ole ja tutkimuksen ohjaus on varsin kapealla ja riittämättömällä pohjalla. Verrattuna muihin teknologia-maihin ala on jälkeenyäännyt. Esimerkiksi osallistuminen alan kansainväliseen keskusteluun on ollut melko vähäistä.

Suomen siirryttyä teknologisessa kehityksessä maailman kärkeen useilla sektoreilla, ei ole enää mahdollista katsoa mitä muut tekevät ja mennä perässä. Kansallisessa IPR-strategiassa on kyettävä eräillä alueilla tekemään valintoja ensimmäisinä. Tämä ei ole mahdollista ilman riittävän syvää ja laajapohjaista asiantuntemusta. Alan yliopisto- ja korkeakoulututkimus ja opetus olisikin nopeasti saatava kansainvälisesti korkealle tasolle. Immateriaalioikeutta hallitsevien henkilöiden tarve on tällä hetkellä suuri yrityksissä, eri viranomaisissa ja asianajotoimistoissa. Tarve tulee suurella todennäköisyydellä tulevaisuudessa vain kasvamaan digitaalisen talouden ja informaatioyhteiskunnan edetessä.

Immateriaalioikeudellista väitöskirjatasoista tutkimusta on tällä hetkellä käynnissä, mutta tarpeisiin nähden ei riittävästi. Tutkimuksien aihepiirejä tai tutkimusta ei ole myöskään koordinoitu. Tieteiden välisiä raja-aitoja ei ole riittävästi pyritty ylittämään esimerkiksi muodostamalla poikkitieteellisiä tutkimusprojekteja. Tutkimusrahoituksella rahoitettuja immateriaalioikeuden projekteja ei ole muutenkaan tällä hetkellä käynnissä. Alan mahdollinen jatkokoulutus on järjestetty yliopisto- ja korkeakoulukohtaisesti. Koska pysyviä opetusvirkoja ei ole, on tutkimuksen ohjaus ongelmallista.

Immateriaalioikeuden asiantuntemusta olisikin pyrittävä kohentamaan Suomessa määrätietoisella tiedepolitiikalla resursoimalla ensi vaiheessa alan tutkimusprojekteja. Vireillä oleva ja tuleva tutkimus on kyettävä koordinoimaan ja järjestämään alalla olevien ja sinne tulevien tutkijoiden yhteistyö. Pidemmällä tähtäimellä olisi perusteltua perustaa

erillinen immateriaalioikeuteen keskittyvä tutkijakoulu, joka voisi Berkeleyn tutkimusohjelman tapaan olla poikkitieteellinen ja yhdistää oikeudellista, taloudellista ja teknistä asiantuntemusta. Tietoisuuden pysyvä nostaminen edellyttää lisäksi alan opetuksen laajentamista ja syventämistä yliopistoissa ja korkeakouluissa. Tämä edellyttää alan opetusvirkojen perustamista. (Harvardin ohjelmat)

Alan perustutkimuksen paljolti puuttuessa, ovat tutkimukselliset tarpeet poikkeuksellisen laajat. Tutkimuksen suuntaaminen ajankohtaisiin, perustavaa laatua oleviin kysymyksiin on kuitenkin perusteltua. Poikkitieteellisyys ja alan kansainvälisyyden huomioon ottaminen ovat tutkimuspoliittisesti perusteltavissa olevia lähtökohtia alan tutkimukselle.

Keskeisiä aihepiirejä ovat tietoverkkojen ja digitaalisen talouden vaikutukset IPR-järjestelmän perusteisiin, kansainväliseen suojajärjestelmään liittyvät kysymykset, EY-oikeudelliset kysymyksenasettelut, aineettomien oikeuksien luomiseen ja suojan ulottuvuuteen liittyvät moninaiset kysymykset, aineettomien oikeuksien käyttöön ja hallintaan liittyvät kysymykset, immateriaalioikeuksien arvonmääritykseen ja kirjanpitoon liittyvät kysymykset, aineettomiin oikeuksiin liittyvät eettiset kysymykset ja tutkimustoiminnan edellytyksiin ja organisointiin liittyvät kysymykset.” (Selvitys, luku 9)

» Tulevan tekniikan kaupallistaminen tulee tapahtumaan edelleen kehittyvien immateriaalioikeuksien avulla. Korkean teknologian Suomessa on erityisen tärkeää panostaa immateriaalioikeudelliseen tutkimukseen ja opetukseen. Ainoastaan elävä tutkimus voi luoda edellytykset täysipainoiselle osallistumiselle kansainväliseen oikeuspoliittiseen keskusteluun tällä alalla. Riittävä tutkimuspanostus on myös edellytyksenä sille, että valtio, yritykset (erityisesti pk-sektori) ja tutkimusorganisaatiot pystyvät luo-

maan omat IPR-strategiansa. Tutkimuksella myös turvataan riittävä opetuksen taso ja luodaan yrityksille entistä paremmat toimintaedellytykset.” (Työryhmän muistio)

Suunnatun haun tiedeyhteisölle osoitetussa määrärahajulistuksessa keskeisiksi tutkimusalueiksi linjattiin alla olevat seitsemän kohtaa:

- tietoverkot ja digitaalinen talous
- aineettomien oikeuksien käyttö ja hallinto
- kansainvälinen suojajärjestelmä
- Euroopan yhteisön immateriaalioikeus

- aineettomien oikeuksien suoja ja ulottuvuudet
- immateriaalioikeuksien arvon määrittäminen
- aineettomiin oikeuksiin liittyviin eettisiin kysymyksiin

Immateriaalioikeuden suunnattuun hakuun tuli määräaikaan mennessä 17 hakemusta, joista rahoitettiin alla listatut kuusi hanketta. Suunnatun haun kokonaisrahoitus oli 1,9 milj. euroa vuosille 2001-2004. Suunnatun haun koordinoijana vastasi IPR University Center. Koordinointiin suunnattiin 100.913 euroa vuosille 2001-2005.

Rahoitetut hankkeet:

Niklas Bruun, SHH
Juha Karhu, LY
Klaus Kultti, HKKK
Rainer Oesch, HY
Ari Saarnilehto, TY
Marjut Salokannel, HY

Informaatioyhteiskunnan muuttuva immateriaalioikeus
Immateriaalioikeudet varallisuus oikeuden järjestelmässä
Immateriaalioikeuden taloudelliset ulottuvuudet
Immateriaalioikeudet, lisensointi, maksukyvyttömyys
Kilpailu ja innovaatiot eurooppalaisessa oikeudessa
Immateriaalioikeuksien oikeudelliset ja sosiokulttuuriset reunaehdot

3 TIETEELLINEN LAATU JA TUTKIJANKOULUTUS

3.1 Tieteellinen laatu

Tieteellistä laatua analysoidaan seuraavassa vain julkaisutoiminnan laajuutta ja julkaisufoorumia selvittämällä. Toimikunnan käyttöön laaditussa taustaselvityksessä oli todettu vuonna 2000, että Suomessa IPR-alan julkaisutoiminnan kansainvälinen taso oli ennen suunnatun haun toteuttamista heikko. IPR-alaa voitaneen myös oikeustieteissä pitää alana, jolla tulisi olla kansallisen vaikuttavuuden lisäksi myös kansainvälinen tieteellinen näkyvyys.

Tutkimusraporttien julkaisuluetteloiden perusteella kansainvälisen julkaisutoiminnan laajuus on jonkin verran kasvanut. Kaikkiaan hankkeissa rahoitettiin raporttien mukaan yhteensä 25 tutkijaa, joista tohtoriopiskelijoita oli 19 (eli 76 %) ja post-doc-tutkijoita hankkeiden käynnistyessä yksi (4 %) (hankkeiden kuutta vastuullista johtajaa ei ole laskettu mukaan, koska heidän palkkaansa ei maksettu hankerahasta). Erittelemättä yksittäisten tutkijoiden tuotantoa, mutta pitäen mielessä rahoitettujen tutkijoiden lukumäärän ja sijoittumisen

tutkijanuralla, julkaisu toiminnan laajuus oli kokonaisuudessaan seuraava:

- Referoidut artikkelit noin 75 kpl
- Muut julkaisut noin 150 kpl

Referoiduista artikkeleista kansainvälisten artikkeleiden osuus on suhteellisen pieni ja useiden kansallisten lehtien, joissa referee-artikkeleita on julkaistu, referee-käytäntö on hyvin kevyt. Seuraava taulukko esittää lehtiä, joissa projektin tuloksia on julkaistu, ja julkaisumääriä:

Kansainväliset julkaisut	kpl
Nordiskt Immateriellt Rättsskydd	10
Defensor Legis	7
Journal of Economics and Managing Strategy	2
International Review of Intellectual Property and Competition Law	1
Journal of Law and Technology	
European Law Journal	1
Word Licensing Law Report	1
European Intellectual Property Review	1
Journal of Technology Transfer	1
International Journal of Industrial Organisations	1
The RAND Journal of Economics	1
Greek Economic Review	1
Kotimaiset julkaisut	
IPR-Info	2
Lakimies	4
Oikeustieto	3
Juridiska Föreningens i Finland Tidskrift	2
Tekniikka ja talous	2
Suomen Lääkärilehti	1

Taulukko ei ole täydellinen, mutta osoittaa selvästi, että kansainvälinen julkaisu toiminta voisi olla laajempaa.

Kansallinen julkaisu toiminta on ollut erittäin laajaa. Kirjoituksia on julkaistu monipuolisesti erilaisilla foorumeilla, joista osa on ollut referee-julkaisuja, osa

ns. yleis- tai ammattijulkaisuja. Kotimaiset julkaisut ovat osaltaan nostaneet immateriaalioikeuksiin liittyvää yleistä tietämystä. Hankkeissa julkaistiin useita monografioita ja kokoomateosartikkeleita.

3.2 Tutkijankoulutus

Ennen suunnatun haun avaamista tehdessä selvityksessä todetaan, että immateriaalioikeuden alalta Suomessa on julkaistu vuosina 1950 – 1999 vain 5 (+1) väitöskirjaa ja 10 lisensiaatintutkimusta. Täten alan tutkijankoulutusta ja sen systematisointia esimerkiksi tutkimusohjelman avulla pidettiin tärkeänä. Lisäksi todettiin, että 10 henkilöä valmistee väitöskirjaa. Tutkijankoulutuksen lähtökohdat näyttivät varsin heikoilta vielä vuonna 2000, koska alalla ei ollut profesuureja, järjestelmällistä opetusta ei annettu ja kansainväliset yhteydet olivat vaatimattomat. Myös kansainvälinen suomalaisten julkaisu toiminta oli vähäistä, joitakin lähinnä pohjoismaisissa lehdissä julkaistuja artikkeleita lukuun ottamatta.

Suunnatun haun aikana, vuosina 2001-2004, jatko-opiskelijoille ja tutkijoille järjestettiin säännöllisesti valtakunnallisia seminaareja, joihin saatiin myös ulkomaisia luennoitsijoita. Seminaarien ilmeisenä tarkoituksena näyttää olleen koulutuksen tason nostaminen kansainväliselle tasolle ja jatkokoulutettavien verkottaminen kansainvälisten luennoitsijoiden avulla. Silmiinpistävää kuitenkin on, että järjestetyt tapaamiset olivat hyvin lyhyitä: tyypillisesti alle kaksi tuntia parin kuukauden välein. Poikkeuksena olivat seuraavat tapahtumat:

- Nordiskt Nätverksmöte, 25-28.4. 2002, jossa osanottajia pohjoismaista ja Saksasta.
- The evolution of the IP system, especially in biotechnology, jossa

suomalaisten lisäksi osanottajia Taiwanista.

- Intellectual Property Beyond Rights, 25-26.10.2004, joka oli suurin järjestetyistä seminaareista.

Koordinaatiohankkeen lisäksi myös varsinaiset tutkimusprojektit järjestivät jonkin verran jatkokoulutusseminaareja kukin tahoillaan. Tutkimushankkeissa mukana olleet henkilöt olivat jonkin verran vierailleet ulkomailla, mutta lähtökohtaisesti alan kansainvälistymistarpeen vuoksi ulkomaisiin vierailujaksoihin tai jatko-opintojaksoihin olisi voitu panostaa enemmän.

Yhteenvedona voidaan todeta, että jatkokoulutusta on yritetty koordinoitusti järjestää, mutta jatkokoulutustapahtumat ovat pääsääntöisesti olleet lyhyitä seminaareja, joissa ulkomaalaisten luennoitsijoiden osuus ja vierailujen kesko olisi voinut olla suurempi. Kansallinen verkottuminen on onnistunut hyvin ja jatkokoulutuksen ohjauksen pitäisi nyt olla kunnossa ainakin oikeustieteellisellä alalla. Kansainvälisiä suhteita on avattu, mutta niiden kiinteystämiseen tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota.

Tutkimushankkeissa on suoritettu seuraavat tutkinnot:	kpl
Tohtorin tutkintoja	2
Muita tutkintoja	13

Lisäksi vuoden 2005 loppuun mennessä on hankkeiden loppuraporttien mukaan valmistumassa 2 tohtoria. Kun huomioidaan, että:

- ennen Immateriaalioikeuden suunnatun haun järjestämistä alalla oli valmisteilla 10 väitöskirjaa,
- Akatemia panosti varsin voimakkaasti neljän vuoden ajan IPR alaan,
- suoritettuja tohtorin tutkintoja on hankeaikana valmistunut vain 2, molemmat vuonna 2002, on pakko tehdä johtopäätös, että tutkijankoulutuksen määrällisessä kasvattamisessa hankkeen avulla ei ole onnistuttu erityisen hyvin. Lisensiaatin tutkinnon suoritti tutkimuskautena kuitenkin 9 henkilöä ja keskeneräisiä väitöskirjoja on 12, eli lähes saman verran kuin vuonna 2000. Voitaneen siten olettaa, että lähivuosina valmistuu IPR alaan erikoistuneita tohtoreita.

4 YHTEISTYÖ JA VERKOTTUMINEN SEKÄ SOVELLETTAVUUS KÄYTÄNNÖN NÄKÖKULMASTA

Immateriaalioikeuden suunnatussa haussa on kaksi lähtökohtaa, jotka korostavat yhteistyön ja verkottumisen merkitystä erityisesti tässä hankkeessa: monitieteellisyys ja IPR:n kansainvälisyys.

Immateriaalioikeuksien ala on aidosti monitieteellinen. Yhteistä useille uusille kysymyksen asetteluille ovat IPR:n

yhteydet esim. taloustieteeseen, teknisiin tieteisiin, biotieteisiin ja jopa kansainväliseen politiikkaan.

Jo perinteisesti immateriaalioikeuden kysymykset ovat pääasiassa erittäin kansainvälisiä. Ovathan vanhimmat kansainväliset IPR-sopimukset jo 1800-luvun puolelta. Globalisaation myötä kan-

sainvälisyys on korostunut ja ylikansalliset järjestelmät ovat asettaneet omat haasteensa. Kansainvälisten transaktioiden lisääntymisen ja digitaalimaailman siirtymisen myötä myös kv. lainvalinta-, täytäntöönpano ja forumsäännökset muodostuvat entistä keskeisimmiksi kysymyksiksi.

4.1 Yhteistyö suunnatun haun hankkeiden kesken

Yhteistyö suunnatun haun hankkeiden kesken on tapahtunut IPR University Centerin organisoimana. Yhteistyön järjestämisen tukena toimi johtoryhmä, johon kuuluivat kaikkien projektien johtajat (6). Johtoryhmä kokoontui hankeaikana 19 kertaa. Tiedonkulku tapahtui IPR-University Centerin organisoimana sen kotisivujen sekä IPRinfo-lehden välityksellä

Erilaisia tilaisuuksia, jotka oli suunnattu mm. hankkeen tutkijoille, järjestettiin useita. Eri hankkeissa olevat tutkijat ovat vaihtelevasti osallistuneet IPR University Centerin järjestämiin tapahtumiin. Yhteistyön merkitystä on korostettu myös haussa olleiden tahojen osalta ja näyttää siltä, että kaikkien hakuun osallistuvien tutkijoiden vielä tiiviimmälle yhteistyölle olisi saattanut olla tarvetta.

4.2 Yhteistyö muiden suomalaisten tutkijoiden kanssa

Hankkeissa mukana olevien yhteistyö muiden suomalaisten tutkijoiden kanssa on tapahtunut mm. IPR-University Centerin järjestämissä tilaisuuksissa sekä omien taustayliopistojen muiden tutkijoiden kanssa. Poikkitieteellistä yhteistyötä on ollut joissakin hankkeissa, mutta kokonaisuutena arvioiden aivan liian vähän, jotta projekteissa olisi voitu vastata kaikkiin hakujulistuksessa mainittuihin seitsemään kohtaan.

4.3 Kansainvälinen yhteistyö

IPR University Centerillä on ollut koko olemassa olonsa aikana hyvät yhteistyösuhteet Pohjoismaissa ja Saksassa. Näitä yhteistyösuhteita on pystytty hyödyntämään ja syventämään eri hankkeissa. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon ”IPR in transition” -hanke, joka on toteutettu yhteistyössä Tukholman yliopiston ja Max-Planck-Institutin kanssa. Myös uusia kansainvälisiä kontakteja hankkeissa on luotu. Tutkimuksen kansainvälistyminen alkaa vähitellen tuottaa hedelmää, josta voidaan pitää osoituksena professori Michael Landaun toimiminen Suomessa Fulbright-professorina vuonna 2005.

Kaikilla hankkeilla on rahoituskaudella ollut yksittäisiä tutkijoiden luomia kansainvälisiä kontakteja sekä jonkin verran yhteisesti organisoitunutta toimintaa kansainvälisesti. Kaikista hankkeista on joku rahoituksen piiriin kuuluvista myös opiskellut ulkomailla. Tätä voidaan pitää haulle asetettujen tavoitteiden toteutumisen kannalta positiivisena. Toisaalta on todettava, että IPRn kansainvälisyydestä johtuen joissakin hankkeissa kansainvälisten suhteiden luomiseen olisi tullut painostaa huomattavasti enemmän sekä määrällisesti että laadullisesti.

4.4 Yhteistyö loppukäyttäjien kanssa

Yhteistyötä loppukäyttäjien kanssa on ollut jonkin verran. Merkittävin yksittäinen tapahtuma oli konferenssi ”Intellectual Property Beyond Rights”, joka järjestettiin 2004. Konferenssiin osallistuivat yritykset, muut tutkimusprojektit ja yhdistyksiä, joiden intressissä oli myös tutkimustulosten hyödyntäminen.

Immateriaalioikeuden suunnatun haun loppuseminaari järjestettiin loppukuussa 2005. Seminaarissa kävi hyvin ilmi, että yhteistyötä loppukäyttäjien kanssa olisi tullut olla koko hankkeen

keston aikana huomattavasti enemmän. Juuri kenenkään tutkimuksen esittelijän ja hänen kommentaattorinsa ”maailmat” eivät oikein kohdanneet, osin tutkijat ja ”käytännön ihmiset” puhuivatkin eri kieltä. Muutenkin yhteistyötä, tutkimusten esittelyjä, osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun olisi voinut olla selvästi enemmän tutkimushankkeiden käytännöllistä hyödynnettävyyttä ja vaikuttavuutta ajatellen.

4.5 Yhteenveto yhteistyöstä ja verkottumisesta

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta yhteistyön ja verkottumisen suunnatussa haussa onnistuneen kuitenkin kohtuullisesti. Hanke on selvästi lisännyt keskustelua eri toimijatahojen välillä, ja myös suunnitelmia tulevaisuuden varalle näyttäisi olevan. IPR University Centerillä on tässä suhteessa erittäin tärkeä rooli, ja sen pitäisi pyrkiä lisäämään jäsenyliopistojensa lukumäärää eri tavoin. Tämä on erityisen tärkeää, jotta poikkitieteellisyys toteutuisi paremmin IPR-tutkimuksessa. IPR:t ulottuvat yhä laajemmalle ja tämä tulisi näkyä myös sitä koskevassa tutkimuksessa. Luodut kansainväliset kontaktit ovat tärkeitä ja niiden merkitys realisoituu osittain mahdollisesti vasta tulevaisuudessa.

4.6 Sovellettavuus käytännön näkökulmasta

Kun immateriaalioikeuden suunnattu haku tehtiin, oli IPR-kysymyksiin kohdistunut perustutkimus hyvin vähäistä. Suunnatun haun yhteydessä rahoitetut projektit olivat ensimmäisiä immateriaa-

lioikeuden tutkimukseen keskittyviä projekteja. Suunnatulla haullla onkin ollut selvä positiivinen vaikutus alan perustutkimukseen, joskin on todettava, että alan tutkimus on vieläkin melko alkuvaiheessa. Tämä puolestaan vaikuttaa suoraan käytännön sovellettavuuteen ja yhteistyömahdollisuuksiin.

Erittäin suuri käytännön ongelma on, että perusopetusta ei ole saatu tyydyttävälle tasolle. Tämä käy ilmi myös osassa suunnatussa haussa tehtyä tutkimusta. Perusopetuksen tulisi olla kunnossa, jotta hyvän pohjatiedon varassa voitaisiin ponnistaa eteenpäin sekä suunnata tutkimusta entistä lähemmäksi myös loppukäyttäjiä. Tällä tavalla parannettaisiin myös tutkimuksen vaikuttavuutta.

Käytännön näkökulmasta on olennaista, paitsi että tutkimus on riittävän lähellä loppukäyttäjiä myös se, että tutkimuksen tekijät ovat aktiivisia tuomaan esille tutkimustaan ja vaikuttamaan asioihin. Joissakin hankkeissa tässä on onnistuttu erittäin hyvin, mutta kokonaisuutena tältä osin olisi saattanut toivoa enemmän osallistumista myös yhteiskunnalliseen keskusteluun. Useat esillä olleista hankkeista ovat sellaisia, että suunnatun haun aikana asia oli aktiivisessa vaiheessa ja keskusteluun osallistuminen laajemmin olisi ollut luontevaa.

Sovellettavuutta käytännön näkökulmasta parantaisi myös laajempi poikkitieteellinen tutkimus. IP-oikeuksien taloudellinen arvo ja merkitys ovat huomattavasti kasvaneet viime vuosina, mikä puolestaan tukisi esim. taloustieteellisen tutkimuksen suurempaa integrointia eri tutkimushankkeisiin.

5 TOTEUTUS JA TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN

5.1 Suunnatulle haulle asetetut tavoitteet ja haun toteutuminen

Kuten tässäkin arvioinnissa on todettu, immateriaalioikeuden suunnatun haun hakuilmoituksessa korostettiin sitä, että tutkimusala on aidosti monitieteellinen. Monitieteisyyden mahdollisuuksista mainittiin hakuilmoituksessa erikseen oikeustieteen ja immateriaalikysymysten yhteydet taloustieteeseen, teknisiin tieteesiin, biotieteisiin, psykologiaan ja kansainväliseen politiikkaan. Immateriaalioikeuksia koskevat kysymykset koskettanevat useita aloja ja toimintoja ulottuen esimerkiksi yliopistoissa tehtävästä tutkimustyöstä yritysten tiedon tuotantoon, sen muuntamiseen ja tuotteistamiseen sekä näiden eri ulottuvuuksien yhteiskunnallis-poliittisiin yhteyksiin. Haussa rahoitukseen valituksi tulleista kuudesta hankkeesta neljä oli selkeästi yksinomaan oikeustieteellisesti painottunut, yksi taloustieteellinen, ja yhdellä hankkeella oli yhteyksiä myös taiteeseen ja kansainväliseen politiikkaan.

Hakuilmoituksessa keskeisinä teema-alueina mainittiin seuraavat tutkimusalueet: tietoverkot ja digitaalinen talous, aineettomien oikeuksien käyttö ja hallinto, kansainvälinen suojajärjestelmä, Euroopan yhteisön immateriaalioikeus, aineettomien oikeuksien suoja ja ulottuvuus, immateriaalioikeuksien arvon määrittäminen, aineettomiin oikeuksiin liittyvät eettiset kysymykset ja tutkimustoiminnan edellytykset ja organisointi. Yllättävän monia näistä teema-alueista hankkeissa jossain määrin sivuttiin ja yhtymäkohtia useiden teema-alueiden välille rakennettiin hankkeissa, vaikka rahoitettavia hankkeita oli vain kuusi.

Koska kaikkien hankkeiden tulokset julkaisujen tai väitöskirjojen muodossa eivät ole vielä realisoituneet, on arviointityöryhmän mielestä tässä vaiheessa erittäin vaikea ennakoida saavutettuja tuloksia ja niiden merkitystä tai innovatiivisuutta monien em. teema-alueiden kannalta. Teema-alueista ainakin erittäin tärkeänä kysymyksenä pidettävä aihealue immateriaalioikeuksien arvon määrittämisestä näyttää jääneen rahoitetuissa hankkeissa tutkimatta. Myös muita aihealueita on mahdollisesti jäänyt tutkimukselliseen katveeseen suunnatussa haussa sen rahoituksellisen pienuuden takia. Toisaalta rahoitus on hakemusten lukumäärällä mitaten oikeassa suhteessa määritelty, kun varsinaisia hakemuksia suunnattuun haakuun tuli sisään vain 17 kpl.

5.2 Moni- ja poikkitieteisyys

Yhteistyö oikeustieteilijöiden ja oikeustieteitä lähellä olevien hankkeiden välillä ja tutkijoiden välillä toimi hankeraporttien perusteella hyvin. Sen sijaan kaksi ei-oikeustieteellisesti painottunutta hanketta jäivät kokonaisuudesta jonkin verran sivuun.¹ Tästä huolimatta tutkimustietoisuus ja -intensiteetti lisääntyivät ”omalla tieteenalalla” kuten yhden projektin lopuarviossa todetaan. ”Taloustieteen puolella saimme kerättyä projektin avulla tiiviimmäksi ryhmäksi alasta kiinnostuneet ja saimme aikaan kotimaisia yhteistyöku-

¹ Toisen ei-oikeustieteellisen hankkeen loppuraportissa tämä todetaan seuraavasti: ”Koska hankke on yhteisistä lähtökohdistaan huolimatta hajonnut eri suuntiin ja korostuneesti oikeustieteen ulkopuolelle, ei hankkeella sinänsä ollut yhteistyötä muiden, puhtaasti lainopillisten hankkeiden kanssa.”

vioita, jotka todennäköisesti olisivat ilman hakua jääneet syntymättä. Samalla kiinnostus alaan ja tietous tutkimuksesta levisi merkittävästi.” Suunnatun haun myötä kansantaloustieteeseen on kehittynyt IPR-tutkimusta. Hankkeista yksikään ei osunut liiketaloustieteiden alueelle, esimerkiksi yritysten aineettomien arvojen kirjaapidollisten arvostusten ja tasekysymysten tutkimukseen, joissa sekä laskentatoimen että oikeustieteen tietämysalueet ovat IPR-tiedonmuodostuksen kannalta keskeisessä roolissa.

5.3 Tieteellinen ja hallinnollinen koordinointi

Koko hankkeen volyyymiin ja tutkijaryhmien suhteellisen pieneen lukumäärään ja oikeustieteisiin keskittyneeseen luonteeseen nähden hankkeen koordinointiin suunnattu rahoitus oli keskimääräistä suurempi. Tämä lienee kuitenkin ollut perusteltu ratkaisu, sillä koordinoitua hoitanut yksikkö pystyi keskittymään tehtäväänsä täysipainoisesti. Akatemian koordinointiin varattu rahoitus kohdentui pääasiassa suunnittelija/koordinoijan palkkoihin ja hankkeiden yhteisten kansallisten seminaarien kustannuksiin.

Koordinoitavia tutkimusprojekteja oli yhteensä kuusi kappaletta. Koordinaattorilla oli tärkeä rooli kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön organisoinnissa ja yhteisten seminaarien järjestämisessä. Yhteistä julkaisutoimintaa, kansallista tai kansainvälistä kirjasarjaa ym. hankkeiden välille ei kuitenkaan ole syntynyt. Koordinaattorihakemuksessa hanketta koordinoitua yksikkö, yhdistys, esitti myös neuvoa-antavan lautakunnan perustamista, joka koostuisi useimmista projektivastaavista. Lautakunnan toteutumisesta ja sen työskentelytavoista tai toiminnan mahdollisesta jatkumisesta suunnatun haun rahoituksen päättymisen jälkeen ei ole tietoa.

Koordinaattorin tutkijoille ja jatko-opiskelijoille järjestetyt tutkijatapaamiset ja muut tapahtumat 2001–2005:

Kansainvälisiä kongresseja ja tutkijatapaamisia	2
Kansallisia tutkijatapaamisia	11
Ulkomaisia vierailuluentoja	5
Loppuseminaari	1
Yhteensä	19

Tutkimustulosten laajempaa esittelyä edisti ennen kaikkea koordinaattorin organisoima kansainvälinen konferenssi, jossa kaikki haussa rahoitetut projektit olivat esittämässä hankkeidensa tuloksia ja loi tutkijoille kontakteja ulkomaisiin tutkimuslaitoksiin ja alan tutkijoihin. Hankkeiden loppuraporteissa korostettiin ja kiitettiin hyvin, joustavasti ja ammattitaitoisesti hoidettua koordinoitua (IPR University Center). Kokonaisuutena, erityisesti oikeustieteellisesti painotuneiden hankkeiden antamat arviot koordinaatiosta olivat erittäin myönteisiä. Kaksi ei-oikeustieteellistä hanketta jäivät osittain koordinaatiohyötyjen ulkopuolelle. Toisen hankkeen loppuraportissa asia todettiin seuraavasti: ”Paras puoli koordinaatiosta meidän hankkeellemme oli konferenssin järjestäminen, mikä antoi tutkijoille mahdollisuuden tutustua muihin tutkimushankkeisiin. Muuten koordinaatiosta ei ollut omalle hankkeellemme hyötyä, mikä pitkälle johtui siitä, että tutkijoiden aihepiirit erosivat suuresti muissa hankkeissa tehdyistä tutkimuksista.”

On oletettavaa, että ilman koordinaatiota, hankkeiden välistä yhteistyötä ei synny luontevasti, koska yhteistyötä ei rahoituksesta kilpailevien hankkeiden sisäisissä suunnitelmissa alun perinkään ole mukana. Koordinaation iso haaste erityisesti monitieteisillä tutkimusalueilla, kuten immateriaalioikeus, on kuitenkin rakentaa myös monitieteisten tutki-

musryhmien välille luontevaa yhteistyötä, nyt tämä ei täysin toteutunut.

Ei ole olemassa valmista reseptiä sille, miten tällaista monitieteisyyden haastetta koordinaatiossa voidaan hyvin toteuttaa. Yksi mahdollisuus on kaikkia tutkijoita yhdistävien aihealueiden kuten tutkimusmetodien, ajankohtaisten tai ongelmakeskeisten kysymysten käsittely tutkijatapaamisten yhteydessä, julkaisu-

foorumien etsiminen tai luominen kirja-projektien ym. muodossa. Monitieteisyyteen tulee koordinaatiossa kiinnittää huomiota, jotta koordinaatio palvelisi ohjelmassa – tai tässä tapauksessa suunnatussa haussa – mukana olevien kaikkien tutkimushankkeiden tarpeita, eikä hyöty rajautuisi yhden tieteenalan alueelle.

6 HAUN TUOTTAMA LISÄARVO JA VAIKUTTAVUUS

6.1 Tutkimustulosten hyödyntäminen

Arvioinnissa tutkimustulosten hyödyntämistä voidaan lähestyä eri tavoin. Arvointiryhmä on pohtinut hyödynnettävyyttä seuraavien seikkojen avulla:

- Pyrkimys saada tutkimustulokset soveltajien käyttöön
- Tutkimustulosten relevanssi ja hyödyllisyys soveltajien näkökulmasta
- Kansallinen ja kansainvälinen merkitys

Suunnatun haun loppuseminaaria voi pitää yhtenä esimerkkinä pyrkimyksestä saada tutkimustulokset soveltajien tiedoksi ja käyttöön. Loppuseminaari onnistui tässä suhteessa varsin hyvin. Seminaariin ilmoittautuneita oli kaikkiaan noin 80 henkeä, joista noin 25 oli selkeästi loppukäyttäjien edustajia. Myös muita IPR-tietämystä työssään hyödyntäviä tahoja oli paikalla. Loppukäyttäjien panos esitelmien kommentoijina oli merkittävä. IPR-tietämystä työssään hyödyntävien esittämät kriittiset kommentit joihinkin esityksiin osoittivat tutkimuksen ja tiedon hyödyntäjien vuoropuhelun tärkeyden ja sen, että vuoropuheluun olisi ollut tarvetta jo huomattavasti ai-

emmin kuin vasta suunnatun haun loppuseminaarissa. Toisaalta IPR-tietämyksen hyödyntäjät myös korostivat puheenvuoroissaan suunnatun haun yleistä merkitystä IPR-alalle yleensä.

Tutkimustulosten hyödyntämisen kannalta merkittävä asia on niin ikään hankkeiden tutkijoiden useat asiantuntijatehtävät, joissa tutkijat ja IPR-tiedon käyttäjät ovat jo hankerahoituksen aikana kohdanneet. Tällainen tutkimuksen hyödyntäminen koskee luonnollisesti lähinnä IPR-alalla jo etabloituneita tutkijoita.

Tutkimustulosten kansallisen ja kansainvälisen merkityksen arvioinnissa on vaikea osoittaa selkeää yhtä mittaristoa edellä käsiteltyjen opinnäytteiden ja peer-review -julkaisujen ohella. Suunnatun haun tutkimustulosten kansallista ja kansainvälistä lopullista merkitystä voidaan luotettavammin arvioida vasta joidenkin vuosien kuluttua.

6.2 Vaikuttavuus

Suunnatun haun tieteellisen vaikuttavuuden arvioinnissa on syytä lähteä liikkeelle siitä, että suunnatulla rahoituksella py-

ritään ensinnä mahdollistamaan alaan liittyvä perustutkimus² ja sille rakentuva opetus rahoituskauden ajan. Vaikutavuutta voidaan myös tarkastella laajemmin perustan luomisena tieteenalalla, jossa peruspanostus sekä alan tutkimukseen että opetukseen on vähäistä, osin ehkä aiheen monitieteisyydestä johtuen. Immateriaalioikeuksiin liittyvän tutkimuksen ja yliopistotasaisen opetuksen kohdalla on mahdollista sanoa, että suunnatun haun vaikuttavuuden yksi ulottuvuus on ollut tämä perustan luominen ja sen perusedellytyksissä avustaminen esimerkiksi jatkokoulutusresursien jakajana.

Vuosina 2006–2007 on hankeraporttien mukaan tulossa noin kymmenkunta väitöskirjaa. Myös alan virkoja on lisätty jonkin verran. Myös oppikirjamateriaalin tilanne on parantunut. Tällä hetkellä on olemassa tai tulossa perusoppikirjamateriaalia kaikilta immateriaalioikeuden tärkeimmiltä aloilta.

Muun yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osalta voi todeta tutkimustiedon käytännön soveltamisen liittyvän keskei-

² Esimerkiksi projekti ”Intellectual Property Rights in Transition” kuvaa itseään loppuraportissaan ”eräänlaiseksi perustutkimusbankkeeksi”.

senä osana oikeudellisten käytäntöjen tutkimukseen. Projektien tutkijat ovat raporttien mukaan osallistuneet julkiseen immateriaalioikeuksia koskevaan julkiseen keskusteluun esimerkiksi lehtikirjoitusten ja esitelmien kautta, sekä erityisesti erilaisissa asiantuntijatehtävissä (eduskunnassa, alan hallinnon valmistelulimissä, järjestöissä ja yksityisellä sektorilla).

Lopputuloksena voi todeta, että Suomen Akatemian tuki immateriaalioikeustutkimuksen määrätietoisessa kehittämisessä suunnatun haun muodossa on ollut keskeinen ja ajankohtainen ja että suunnattu haku on ollut tässä suhteessa tärkeä ja onnistunut rahoituksen muoto juuri tämän alan tutkimuksen kehittämiseksi. Immateriaalioikeuden tutkimus on tällä hetkellä ratkaisevasti paremmassa tilassa kuin ennen hakua. Kaiken kaikkiaan haun ”vahvuudet olivat se, että vihdoin panostettiin oikea-aikaisesti tärkeälle alueelle, jolloin saatiin myös keskeistä perustutkimusta aikaan”, kuten yhden projektin loppuraportissa todetaan. Sama näkemys vahvistettiin myös suunnatun haun loppuseminaarissa immateriaalioikeudellisen tiedon loppukäyttäjien puheenvuoroissa.

7 SUOSITUKSET

Suomen Akatemian Immateriaalioikeuden suunnattu haku on tavoitteidensa mukaisesti vahvistanut alan tutkimusta ja tutkijankoulutusta Suomessa. Immateriaalioikeuksien tutkimusalue on laaja ja monitieteinen ja alan merkitys on jatkuvassa kasvussa. Osin tutkimusalueen pienuuden vuoksi alan jatkokehittäminen vaatii erityistä huomiota. Suunnatun haun tutkimuksesta suuri osa oli väitös-

kirjavaiheeseen painottunutta. Onkin syytä kysyä, millä tavoin alan tutkijoiden mahdollisuudet tutkimuksen kehittämiseen ja monitieteistämiseen tulevat turvatuiksi jatkossa, kun väitöskirjan tekijät saattavat hankkeensa päätökseen? Immateriaalioikeuden kysymykset ovat keskeisiä niin innovaatioiden tuotteistamisessa, liiketoiminnallistamisessa yritystoiminnassa, kuin lääketieteen ja tek-

nologian kehityksessä. Alan perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen tuottama IPR-oikeuksia käsittelevän tiedon tarve on ilmeinen ja kasvaa myös tulevaisuudessa niin yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa kuin taloudessa ja yhteiskunnassa yleensä. Immateriaalioikeudet ovat osa kansallista innovaatiopolitiikkaa.

Suomen Akatemian suunnatut haut ja tutkimusohjelmat ovat tutkimuksen perusrahoituksessa kertaluonteisia rahoitusinstrumentteja. Tutkimushankkeet kilpailevat muiden hankkeiden kanssa yleisten rahoitusinstrumenttien rahoituksesta. Suomen Akatemialla ei rahoitusinstrumenttien puitteissa ole mahdollisuutta tarjota ratkaisua alan perusrakenteen kehittämiseen. Onkin syytä pohtia sitä, mikä on Tekesin, yliopistojen ja yliopistojen oman tutkimusrahoituksen rooli nyt suunnatun haun ansiosta hyvin liikkeelle lähteneen immateriaalioikeuden tutkimuksen edelleen kehittämisessä. Alan tulevaisuuden turvaaminen edellyttää jatkotoimia, joihin myös yksityisen sektorin toivotaan osallistuvan.

Suomen Akatemian immateriaalioikeuden suunnatun haun hankkeita arvioinut ryhmä näkee alan tutkimuksen ja koulutuksen kehittämisessä erityisinä haasteina yhteistyön vahvistamisen niiden tieteenalojen välillä, joiden tutkimustoimintaan IPR-kysymykset keskeisesti välillisesti tai välittömästi liittyvät sekä alueellisesti eri yliopistojen välillä. Immateriaalioikeuden tutkimus ja koulutus ovat Suomessa sijoittuneet eri yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin muutama tutkijan ryhmiin, joten alan sisäinen yhteistyö on erityisen tärkeää. On myös keskeistä kehittää alan tutkijoiden yhteyksiä tieteenaloihin, joilla immateriaalioikeudelliset kysymykset keksintöjen, patenttien ja tuotteistamisiin liittyvien näkökohtien vuoksi ovat erityisen tärkeitä. Immateriaalioikeus näyttää tieteenalana kärsivän tyypillisesti monitie-

teisyyden ongelmasta: onko mahdollista olla samaan aikaan sekä oman tieteenalan sisällä 'keskiössä' että usean eri tieteenalan kentällä ja rajapinnoilla toimiva tieteenala, ja pärjätä menestyksellisesti yliopistojen virkojen allokoinnissa? Koska immateriaalioikeus liittyy läheisesti yritystoimintaan, talouden ja teknologian kehitykseen sekä entisestään kiihtyvään kansainvälistymiseen, yhteistyö eri tieteenalojen kesken on kuitenkin välttämätöntä. Myös yritysten käytännön tarpeiden hahmottaminen on alan kehitykselle välttämätöntä

Arviointiryhmä suosittaa tutkijoille yhteishankkeita yliopiston ja ulkopuolisten rahoitustahojen kuten Tekesin ja yritysten välillä, jolloin samalla vahvistetaan osaamisen käytännöllistä ulottuvuutta ja lisätään tutkimusalan tietämyksen leviämistä. Tämänkaltaisia yhteishankkeita tai tulevia suunnitelmia niitä varten ei suunnatun haun tutkimusraporteissa tuotu esille.

Arviointiryhmä toteaa, että alan jatkokehittäminen ja institutionalisointi edellyttävät koordinoinnin ja valtakunnallisen yhteistyön vahvistamista, sekä monitieteisyyden lisäämistä alalla, ja esittää että:

- Yliopistot selvittävät omalta osaltaan mahdollisuuksiaan perustaa immateriaalioikeuteen liittyviä virkoja ja rahoituksen suuntaamista alan tutkimuksen kehittämiseen.
- Yliopistot tutkivat mahdollisuuksia saada alalle lahjoitusvirkoja, esimerkiksi lahjoitusprofessori.
- Tutkijankoulutuksen kehittäminen esimerkiksi sisällyttämällä Oikeusmuuttuvassa yhteiskunnassa (OMY) –tutkijakouluun immateriaalioikeuden opetusta ja ohjausta sekä kehittämällä yhteistyötä muiden relevanttien tutkijakoulujen kanssa (esimerkiksi lääketieteen, luonnontieteiden ja taloustieteiden aloilla).

- Tutkijat suunnittelevat aktiivisesti monialaisia kansainvälisiä yhteishankkeita eri yliopistojen ja ulkopuolisten tutkimusrahoittajien kuten Tekesin ja yritysten kesken.
- Immateriaalioikeudellisten kysymysten korostuminen edelleen saattaisi puoltaa opetusministeriön tule-

vaisuudessa toteuttamaa kansainvälistä tieteenala-arviointia monitieteisen immateriaalioikeuden tutkimus- ja opetusala Suomessa. Arviointi suositellaan toteutettavaksi yhteistyössä kaupp- ja teollisuusministeriön kanssa.

LIITE

IMMATERIAALIOIKEUDEN SUUNNATTU HAKU 2001-2004

Ohjeet loppuraportin valmistelua varten

Kunkin immateriaalioikeuden hankkeen eteneminen ja tulokset raportoidaan jäljempänä olevien ohjeiden mukaan suomen (tai ruotsin) kielellä. Raportin kokonaispituus on enintään 10 liuskaa (fontilla 12).

Raportit tulee toimittaa Suomen Akatemiaan **15.6.2005 mennessä kuutena kappaleena**.

Erittele mahdollisuuksien mukaan, mitkä tulokset on saavutettu Akatemian rahoituksella ja mitkä muulla rahoituksella (esim. tutkinnot ja julkaisut).

Etusivulle:

HANKKEEN NIMI

HANKKEEN JOHTAJA

(organisaatio ja yhteystiedot)

TUTKIJAT (organisaatio ja yhteystiedot. Henkilötyökuukaudet hankkeessa.)

AVAINSANAT (enintään viisi)

RAHOITUS (Akatemian rahoitus ja tiedot mahdollisesta muusta rahoituksesta sekä rahoituksen kohdentaminen hankkeessa [esim. tutkijan X palkkoihin])

SISÄLLYSLUETTELO

(sivunumeroineen)

TIIVISTELMÄ (1 liuska)

Laajennettu kuvaus hankkeesta

Johdanto (lyhyesti alkuperäisessä suunnitelmassa mainitut tavoitteet ja hankkeen lähtökohdat)

Metodit (lyhyesti tutkimuksessa käytetyt aineistot ja menetelmät)

Yhteistyö (kansallinen ja kansainvälinen: A) aikaisempi yhteistyö, B) suunnatun haun aikana muotoutunut, C) suunnitella oleva. Mainitaan, onko kysymyksessä hankkeiden vai yksittäisten tutkijoiden välinen yhteistyö, kuvataan yhteistyön laatu ja nimetään yhteistyökumppanit. Kuvauksessa erotellaan tähän suunnattuun hakuun liittyvä yhteistyö ja muu yhteistyö. Esitellään mahdolliset työjaksot ulkomailla sekä hankkeessa toteutunut tieteidenvälinen yhteistyö. Lisäksi arvioidaan, miten suuri merkitys suunnatulla haulla on ollut uusien kontaktien luomisessa.

Tulokset (empiiriset ja teoreettiset tulokset)

Tutkinnot

Hankkeen kuluessa suoritettavat tutkinnot (nimi, tutkinto, vuosi, kenen rahoituksella) ml. hankkeen tutkijoiden vuonna 2005 aikana suoritettavat tutkinnot

Tieteelliset julkaisut ja konferenssiesitykset

Luettelo hankkeen puitteissa syntyneistä tieteellisistä julkaisuista ml. jo sovitut vuonna 2005 ilmestyvät julkaisut. Mainittava kaikki kirjoittajat, vuosi, lehden/julkaisun nimi, numero ja volyyymi sekä sivut.

- artikkelit kansainvälisissä referee-sarjoissa
- artikkelit kansallisissa referee-sarjoissa

- kirjat, artikkelit kirjoissa
- paperit kansallisissa ja kansainvälisissä konferensseissa ja seminaareissa (tutkijan nimi ja aihe, ajankohta, paikka, tilaisuuden nimi, esityksen aihe, osallistujien määrä)

Muu tutkimustiedon esittely

- yhteistyö yritysten tai viranomaisten kanssa (esim. raportit, lausunnot, jäsenyys työryhmissä, koulutus jne.)
- tutkimuksen esittely tiedotusvälineissä (radio, TV, sekä muut kuin tieteelliset julkaisut) ja yleisötilaisuuksissa

Muu yhteiskunnallinen vaikuttavuus

- onko tuloksia hyödynnetty yhteiskunnallisesti, esim. lainsäädännön kehittämisessä, viranomaisten ohjeistusten laatimisessa jne.

Näkemyksistä ja epäkohdista

- mitkä ovat mielestäsi immateriaalioikeuden suunnatun haun A) vahvuudet ja B) heikkoudet oman hankkeesi kannalta ja yleisesti? Mitä Akatemian tulisi vastaisuudessa ottaa enemmän

huomioon vastaavissa hauissa?

- arvioidi koordinaatiosta; mitä hyötyä siitä oli hankkeellesi ja mitä olisit toivonut siltä enemmän?

Arvio immateriaalioikeuden tutkimuksen tilasta ja kehittämistarpeista

Alla kysytään näkemyksiä alan tutkimuksen tilasta sekä kehittämistarpeista. Kaikkiin asiakohtiin vastaaminen ei ole ehdottoman välttämätöntä, mutta näkemyksistä voi olla hyötyä alan tutkimuksen kehittämiseksi.

- millaiseksi arvioit immateriaalioikeuden suunnatun haun tuoman lisäarvon alan tutkimuksen ja koulutuksen kehittämiseen sekä toisaalta laajemmin yhteiskunnalle?
- mitkä ovat alan suomalaisen tutkimuksen vahvuudet, entä ongelma-alueet, ja millainen on näkemyksesi mukaan alan tutkimuksen tila ja taso kansainvälisesti vertaillen?
- miten vahvistaisit alan tutkimusta Suomessa ja millaisin painotuksin (rahoituksen lisääminen ei riitä vastaukseksi).

Immateriaalioikeuden kysymykset ovat keskeisiä innovaatioiden tuotteistamisessa, liiketoiminnan kannalta yritystoiminnassa sekä lääketieteen ja teknologian kehityksessä. Suomen Akatemia toteutti vuosina 2001-2004 immateriaalioikeuden suunnatun haun, jossa rahoitettiin kuutta tutkimushanketta. Suurin osa rahoitetuista hankkeista keskittyi immateriaalioikeuksien oikeustieteellisiin kysymyksiin, mutta hankkeissa sivuttiin myös taloustieteellistä tutkimusta.

Tämä raportti sisältää immateriaalioikeuden suunnatun haun loppuarvioinnin toteuttaneen asiantuntijaryhmän havainnot haun tavoitteiden toteutumisesta ja sen tuottamasta lisäarvosta alan tutkimukselle. Asiantuntijat antavat raportissa myös suosituksia immateriaalioikeuden tutkimuksen kehittämiseksi.

SUOMEN AKATEMIA

Vilhonvuorenkatu 6 • PL 99, 00501 Helsinki
Puhelin (09) 774 881 • Faksi (09) 7748 8299
www.aka.fi • viestinta@aka.fi